

Ivana Đorđić

integrirani studij povijesti i geografije
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Izvještaj sa studentskog znanstvenog skupa *Tijelo i emocije*, Zagreb, 20. travnja 2023.

Nakon što je prošle godine uredništvo studentskog časopisa *Pro tempore* uspješno organiziralo prvi studentski skup na temu *Civilizacijski i kulturni susreti*, ove je godine uspješno nastavljena ova nova praksa. Tema skupa *Tijelo i emocije* ujedno je tema tekućeg 18. broja časopisa *Pro tempore*, kao i prošle godine. Odabirom teme organizacijski odbor skupa omogućio je sudjelovanje studentima iz različitih polja – osim studenata povijesti svojim izlaganjima pridružili su se i studenti antropologije, etnologije i kulturne antropologije, komparativne književnosti, filozofije te francuskog jezika i književnosti, čime je skup u pravom smislu podignut na interdisciplinarnu razinu. Osim toga, s obzirom na činjenicu da su historija tijela i emocija novije historijske subdiscipline, ovakva je tema uputila studente na potrebu aktualiziranja i držanja koraka s najnovijim trendovima u historiografiji.

Skup je održan 20. travnja 2023. godine u Vijećnici Filozofskog fakulteta u Zagrebu, s početkom u 10 sati, uz popratni *online* prijenos. Prilikom otvaranja nekoliko su pozdravnih riječi uputili Marko Zidarić, glavni urednik 18. broja časopisa *Pro tempore*, i prof. dr. sc. Zrinka Nikolić Jakus, pročelnica Odsjeka za povijest. Uz pozdrav i zahvalu svima prisutnima na odazivu, Marko Zidarić je naglasio da je uredništvo ove godine organiziralo i okrugli stol na aktualnu temu reforme studija povijesti, koji se održao 1. ožujka. Istaknuo je da je cilj organiziranja konferencije ponajprije bio dati priliku mladim istraživačima da predstavljaju svoje radove. Dodao je i da tema tijela i emocija predstavlja mogućnost interdisciplinarnosti, što se dokazalo i različitošću smjerova s kojih dolaze izlagači na skupu. Osim toga, s obzirom na činjenicu da se ovogodišnjem skupu priključila i studentica Filološkog fakulteta Univerziteta u Beogradu, Zidarić je izrazio nadu da će uredništvo idućih godina uistinu podignuti studentski skup na viši, međunarodni nivo. Na kraju pozdrava uputio je zahvale Odsjeku za povijest i cjelokupnom organizacijskom odboru skupa, ali pojedinačno i pročelnici Nikolić Jakus, prof. dr. sc. Zrinki Blažević, bivšem članu uredništva Filipu Šimunjaku, koji je grafički oblikovao programsku knjižicu Skupa, te bivšem glavnom uredniku Ivanu Mrnareviću.

Nakon uvodne riječi skup je otvorila pročelnica Odsjeka za povijest, Zrinka Nikolić Jakus. Istaknuvši da je profesorica Zrinka Blažević prikladnija osoba za najavu skupa ovakve teme s obzirom na područje istraživanja koje je obuhvaćeno, pročelnica je naglasila koliko je potrebno otvaranje novim temama i da će upravo u reformiranom studiju biti zastupljeniji predmeti koji

obrađuju tijelo i emocije. Naglasivši koliko je tema aktualna s obzirom i na pandemiju koja je nedavno poharala svijetom, pročelnica je zaključila uvodnu riječ izrazivši nadu da će se izloženi radovi moći čitati i u novom broju *Pro tempore*.

Na skupu je izloženo 11 radova koji su obuhvatili širok tematski dijapazon i vremenski period. Primarno su bili tematski podijeljeni na tri skupine: tijelo i bolesti, seksualnost i emocije. Unutar svake skupine izlaganja su dodatno poredana i kronološki.

Led je probila **Antonija Lapaš**, studentica povijesti i antropologije, izlaganjem pod naslovom Spalili su njegovo tijelo kao usijana vatra: *bolest u drevnoj Mezopotamiji*. Autorica je u izlaganju razmatrala bolest i načine liječenja u Mezopotamiji, što je istraživala na temelju različitih izvora poput Hamurabijeva zakonika, liječničkih propisa, Herodotovih zapisa i sl. Budući da su se uzroci bolesti najčešće pripisivali djelovanju demona, autorica je dio izlaganja posvetila i ženskim božanstvima koja su povezana s iscjeljivanjem i naglasila ispreplitanje medicine i magije. Nadalje, iako Herodot zapisuje da u Mezopotamiji nije postojao liječnik, autorica je pokazala da su postojale osobe koje su imale važnu ulogu u liječenju; one se mogu podijeliti u tri kategorije – baru, ašipu i asu. Za liječenje su se uglavnom koristili jednostavni lijekovi spravljani od tvari lako dostupnih u prirodi. Autorica je izlaganje završila istaknuvši da su istraživanja dokazala zastupljenost tjelesnih bolesti vrlo sličnih današnjima.

Sljedeće izlaganje na temu *Tijelo i euharistijska pobožnost u propovijedima Ivana Belostenca* predstavio je **Ruben Prstec**, student povijesti i anglistike. Prstec se u izlaganju bavio analizom Belostenčevih deset propovijedi o euharistiji koje su bile dio dominantnog diskursa vjerske politike hrvatskih staleža. Cilj je bio dodvoriti se Habsburgovcima naglašavanjem vlastite pravovjernosti naspram Ugara. Belostenčeva teologija nastojala je tako legitimirati i objasniti sakrament euharistije kao najveći od svih sakramenata, ali i pokazati odanost habsburškoj dinastiji, koja posebno njeguje euharistijsku pobožnost. Stoga je i Belostenec u propovijedima naglasio da hostiju kao Tijelo Kristovo može posvetiti jedino katolički kler, a vjernici jedino blagovanjem posvećene hostije mogu dospjeti u Kraljevstvo Nebesko. Autor je naglasio kako je svetost Kristova tijela za kršćane spasonosna jer tako postaju jedno s Kristom, što im osigurava život vječni. Izlaganje je zaključio mišlju da je ovakav izvor odličan doprinos razumijevanju ranonovovjekovne katoličke pobožnosti.

Magistra anglistike i povijesti **Marta Jurković** izlagala je *O predodžbama i iskustvima: prilog proučavanju povijesti otjelovljenja*, naglasivši na početku da se radi o temi kojom se bavila u svom diplomskom radu. Oslanjajući se na filozofa Mauricea Merleau-Pontyja i njegov koncept interoceptije, koji je primijenila u proučavanju traktata *Umijeće medicinskih mjerenja* Santorija Santorija, autorica se pitala je li moguće istraživati življeno iskustvo otjelovljenja. Pritom je naglasila teškoću takvog istraživanja u povijesti koja je mrtva i do koje dopiremo isključivo putem teksta koji je predodžba, barem prema poststrukturalističkim pristupima. No, u kontekstu promjene paradigme pod utjecajem antropologije, Jurković je naglasila da se Santorijeva medicinska

mjerenja tijela mogu čitati kao pokušaj samoobjektivizacije vlastitog življenog iskustva, čime se ipak čini mogućim istraživati tjelesna iskustva.

Za pokriti moju čas, budući rodila mrtva, vrgla sam ga u jednu lokvu: *čedomorstvo u Dubrovačkoj Republici – motivacija, izvedba, kazna* naslov je izlaganja studentice povijesti **Stanke Mujo**, koja je zaključila tematsku cjelinu tijela i bolesti. Autorica se u izlaganju bavi analizom fenomena čedomorstva u Dubrovačkoj Republici, pokušavajući iščitavanjem statuta i sudskih spisa, kao i proučavanjem dubrovačke obitelji i odnosa prema seksualnosti, otkriti razloge pojave čedomorstva. Na temelju nekoliko konkretnih primjera pokazalo se da je razlog najčešće izvanbračna trudnoća, zbog koje bi djevojka izgubila svoju čast. Upravo strah od takve sudbine mogao je poslužiti kao motiv za čedomorstvo. Metode pobačaja ili uklanjanja mrtvog tijela mogle su biti vrlo različite, ali autorica je naglasila da su sve žene koje bi završile na sudu tvrdile da su rodile mrtvo dijete; dakako, to se činilo jer je bilo nemoguće provjeriti je li dijete mrtvorodeno ili je nakon poroda učinjeno čedomorstvo.

Student filozofije i sociologije **Josip Majsec** otvorio je tematski krug o seksualnosti svojim izlaganjem *Disciplina ljubavnih i seksualnih praksi* u kojem je, oslanjajući se na djela francuskog filozofa Michela Foucaulta, pokušao prikazati kako se odvijao proces discipliniranja ljubavnih i seksualnih odnosa koji su tijekom povijesti uvijek bili podvrgnuti društvenim normama i pravilima. Tako je autor naglasio postojanje pederastije u antičkoj Grčkoj kao odnosa muškarca i mladića, dok se zbog utjecaja Crkve u srednjem vijeku na seksualne odnose općenito gledalo kao na grijeh, a seks je služio isključivo u svrhu prokreacije. S druge strane, u 19. stoljeću znanost je bila ta koja je diktirala norme, pa su tako i određene seksualne prakse dobivale oznaku dobrih ili loših.

Izlaganje na temu *Prostitucija u Dubrovačkoj Republici* održao je student povijesti **Stjepan Tot**, koji je proučavao razvoj prostitucije u Dubrovačkoj Republici vodeći se teorijom socijalnog discipliniranja. Drugim riječima, glavni cilj izlaganja bio je uočiti događaju li se početkom ranog novog vijeka promjene u odnosu vlade i društva prema toj praksi. Na temelju izvora autor je zaključio da su upravo u 15. stoljeću doneseni prvi zakoni kojima se prostitucija trebala regulirati, a u sljedećim stoljećima na odnos prema prostituciji najviše su utjecale pojava sifilisa i konfesionalizacija, zbog čega je ta praksa postala sve nepoželjnija pojava u dubrovačkom društvu. Međutim, autor je istaknuo da su donesene mjere bile selektivne, odnosno da je veliku ulogu u kažnjavanju pojedinih prostitutki imala država, koja je procjenjivala koga treba kazniti, a koga ne.

Nakon posljednjeg izlaganja prije pauze uslijedila je kratka diskusija koju je moderirao Ivan Čorić. Čini se da su od svih prisutnih najviše pitanja ipak imali profesori, koji su se zainteresirali za inovativnu temu Marte Jurković, pa je uslijedila rasprava o tome može li tijelo uistinu biti transtemporalno. Iako je Jurković objasnila kako je za nju odgovor na to pitanje afirmativan, ipak je ostavila pitanje otvorenim za drukčija mišljenja. Osim ovog izlaganja, pažnju je privukao i Ruben Prstec, koji je dobio pohvale za hrabrost zbog odabira teme, posebice zbog kompleksnosti proučavanja euharistijske pobožnosti

u ranom novom vijeku. Profesorica Blažević komentirala je i izlaganje studenta filozofije Josipa Majseca, naglasivši da je u proučavanju tema seksualnosti iznimno važno povezivanje povjesničara upravo s filozofima.

Drugi je blok izlaganja otvorila **Kristina Miljković**, studentica osnovnih studija francuskog jezika i književnosti s Filološkog fakulteta Univerziteta u Beogradu, koja je predstavila temu *Između duše i tela: Borislav Stanković (Nečista krv) i Emil Zola (Tereza Raken)*. Komparativnom analizom dvaju romana, točnije glavnih junakinja Sofke i Therese Raquin, autorica je nastojala utvrditi sličnosti i razlike u tjelesnom i duhovnom stanju dviju junakinja. Glavna sličnost leži upravo u tome što su u oba autora nositeljice radnje fatalne žene kojima upravljaju nagoni i strasti, što ih u konačnici dovodi do moralnog propadanja. Sudbina obiju likova determinirana je upravo nečistom krvi – kako njihovom, tako i krvlju njihovih predaka, čiji su ih grijesi stalno pratili. Stoga je autorica zaključila kako je u oba romana sredina iz koje likovi potječu ključan faktor unutarnjeg stanja junakinja, pri čemu postoje razlike u povijesnom kontekstu Srbije i Francuske u 19. stoljeću.

U traganju za izgubljenim kontinuitetom: opasne veze seksa, nasilja i smrti naslov je izlaganja **Marka Zidarića**, studenta komparativne književnosti i povijesti. U svom izlaganju autor se prvenstveno bavio analizom opusa francuskog književnika Marquisa de Sadea i njegovim tumačenjem seksa i nasilja kao izraza prirode. Upravo je priroda za njega princip koji treba slijediti, za razliku od norme koju nameće društvo, čime de Sade negira protuprirodno u seksualnosti. Zidarić se osvrnuo i na druge autore za koje smatra da su prihvatili de Sadeov svjetonazor. Tako je istaknuo Georges Bataille, koji je seks i smrt smatrao izrazima ljudskoga željenog kontinuiteta, i feministicu Camille Pagliu, koja je usprkos ambivalentnom odnosu feminizma prema de Sadeu primijenila njegovo viđenje prirode na tumačenje književnih djela zapadne civilizacije. Spomenuo je i Piera Paola Pasolinija, čiju je filmsku adaptaciju de Sadeova romana *120 dana Sodome* autor kritizirao zbog smještanja radnje u vrijeme fašističke Italije, čime se de Sade pretjerano povezuje s određenim društveno-političkim sustavom.

Izlaganje pod naslovom *Transrodnost na Balkanu – historija, društvo, tijelo, emocije* trebali su predstaviti student antropologije i etnologije i kulturne antropologije **Filip Marko Srdić** i studentica fonetike i antropologije **Lana Bunić**, no zbog spriječenosti kolegice Bunić kolega Srdić izlagao je sam. Kako bi prikazali povijest transrodnosti, autori su se fokusirali na traženje određenih primjera iz prošlosti koji bi se prema današnjoj terminologiji mogli nazvati transrodnima. Tako su ukazali na prapovijesni primjer kostura muškarca pokopanog na način karakterističan za ukapanje žena i nešto suvremenije primjere djevojčica na Balkanu kojima je dodijeljena muška uloga ako obitelj nije imala muških nasljednika. No, kako bi dobili jasniji uvid u doživljaj tijela i emocije u transrodnih osoba, autori su proveli intervju iz kojeg su zaključili da je potrebna veća razina empatije prema njima jer se često osjećaju izloženo ili izolirano.

Student povijesti **Ivan Mrnarević** izložio je rad naslova *Historija emocija i hrvatsko srednjovjekovlje: mogućnosti istraživanja i istraživačka problematika* u kojem se bavio analizom klasičnih srednjovjekovnih povijesnih izvora,

no iz perspektive historije emocija. Drugim riječima, autor je nastojao propitati može li se teorija historije emocija primijeniti na različite izvore koje koriste medievisti, poput papinskih pisama, epigrafa, materijalnih izvora, oporuka, kronika i književnih djela. Tako bi, prema autoru, pismo pape Ivana VIII. Branimiru mogao biti primjer provođenja emocionologije, a izrazi emocija prikazani u djelu *Opsada Zadra* mogu ukazati na postojanje emocionalne zajednice Zadrana. No, autor je ipak naglasio da je potrebno provesti usporedbu s nekom drugom skupinom kako bi se to utvrdilo. Osim toga, i oporuke u kojima se iskazuju osjećaji o životu, smrti i povjerenju u bližnje zanimljiv su materijal za proučavanje emocija u srednjem vijeku.

Posljednje izlaganje na ovogodišnjem studentskom skupu održao je **Ivan Moškato**, student povijesti, koji je imao izlaganje na temu *Izvori o mongolskoj provali u Ugarsko Kraljevstvo (1241. – 1242.) u kontekstu historije emocija*. Budući da se radi o doista traumatičnoj epizodi u ugarskoj povijesti, autoru je cilj bio proučiti kako su stanovnici doživjeli provalu Mongola na temelju dvaju najvažnijih izvora. Ti su izvori nastali iz pera dvojice klerika, Rogerija iz Apulije i Tome Arhiđakona, koji nisu o ovom događaju pisali u isto vrijeme iako su bili suvremenici. Stoga je autor i naglasio različitost njihovih perspektiva. No, ono što je zajedničko jest činjenica da su njihova svjedočanstva emocionalno nabijena, prije svega zbog doživljaja straha, panike i tjeskobe, što je dugoročno utjecalo na negativno povijesno pamćenje Mongola, ali i stvaranje specifičnog emocionalnog krajolika toga prostora u 13. stoljeću.

Nakon posljednjeg izlaganja otvorena je završna rasprava, koju je moderirala Tijana Vokal. Svi prisutni sudionici na skupu pozvani su da postave pitanja i komentiraju sva poslušana izlaganja. Pitanja su na početku većinom bila usmjerena prema izlaganjima o emocijama u srednjem vijeku, pa je tako kolegica Jurković pitala u kojim se izvorima može pronaći pojedinačan iskaz emocija, a da se pritom ne radi o kolektivnom emotivu. Na to je profesorica Nikolić Jakus priskočila u pomoć izlagačima i odgovorila da bi najbliže tome mogle biti oporuke, no problem je u tome što one ovise o notaru, pa nije sigurno prikazuju li uistinu emocije osobe koja ostavlja oporuku (iako postoje i oporuke pisane rukom). Profesor Janković zatim je, nastavno na otvorenu raspravu o emocijama u srednjem vijeku, istaknuo da bi važnije pitanje bilo jesu li ljudi u srednjem vijeku drukčije doživljavali pojedine emocije, na što je Nikolić Jakus odgovorila da je doživljaj smrti danas drukčiji nego u srednjem vijeku. Osim emocija u prošlim razdobljima, pažnju je privuklo i izlaganje kolegice Miljković iz Beograda: profesora Jankovića je zanimalo je li već netko uspoređivao djela Borislava Stankovića i Émilea Zole, a profesorica Nikolić Jakus pitala je postoji li film ili serija snimljena prema romanu. Kolegica Miljković rekla je da, prema njenim saznanjima, još nitko nije radio ovakvu usporedbu, unatoč očiglednoj sličnosti između dvojice pisaca. Dodala je i da je roman vrlo popularan u Srbiji i da postoji snimljena serija. I pročelnica Nikolić Jakus istaknula je modernost romana *Nečista krv* za svoje doba i dodala da je prije ovaj roman bio i obvezna lektira.

Na kraju, čini se da je veliki utisak ostavilo i izlaganje o transrodnosti, pa se održala kratka rasprava o terminologiji. Kolegu Zidarića zanimalo je

koje su razlike u preklapanju rodnog i seksualnog identiteta nekoć i danas, odnosno koje termine treba koristiti kada se govori o transrodnosti u prošlosti. Kolega Srdić odgovorio je kako je vrlo teško govoriti o tome u prošlosti jer ne možemo znati kako su ljudi tada sebe doživljavali. Tada je i profesorica Blažević razjasnila da je transrodnost zapravo pitanje identiteta, a problem s identitetima leži u anakronizmu. S tom mišlju zaključena je i završna rasprava. Uz pozdrave i zahvale svima prisutnima na izlaganjima i dolasku, glavni urednik zatvorio je skup.

Pro Tempore

ČASOPIS STUDENATA POVIJESTI BROJ 18 2023.

Pro Tempore

Časopis studenata povijesti,
godina XVIII, broj 18, 2023.

Glavni i odgovorni urednik
Marko Zidarić

Zamjenica glavnog urednika
Ivana Đorđić

Uredništvo
Filip Bačurin
Marija Biščan
Ivan Ćorić
Ivana Đorđić
Adrian Filčić
Antonija Lapaš
Ivan Mrnarević
Tijana Vokal
Marko Zidarić

Urednici pripravnici
Klara Miholić
Marko Perišić
Ruben Prstec

Redakcija
Filip Bačurin
Marija Biščan
Ivan Ćorić
Ivana Đorđić
Adrian Filčić
Antonija Lapaš
Klara Miholić
Ivan Mrnarević
Marko Perišić
Ruben Prstec
Tijana Vokal
Marko Zidarić

Tajnica Uredništva
Marija Biščan

Recenzenti

dr. sc. Nikola Anušić
dr. sc. Zrinka Blažević
dr. sc. Lovorka Čoralić
akademkinja Nella Lonza
dr. sc. Kosana Jovanović
dr. sc. Jasmina Osterman

Lektura za hrvatski jezik

Iva Antičević
Tina Čatlaić
Mislav Graonić
Nikolina Peškura
Karla Rašić
Josipa Skenderović
Jakov Zidarić

Lektura za engleski jezik

Tina Čatlaić

Prijevod s francuskog jezika

Klara Miholić

Oblikovanje

design.inmedia@gmail.com

Izdavač

Odsjek za povijest Filozofskog
fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Tisak

Studio Moderna d.o.o., Zagreb

Naklada

Tiskano u 100 primjeraka.

ISSN: 1334-8302

Tvrđnje i mišljenja u objavljenim radovima izražavaju isključivo stavove i mišljenja autora i ne predstavljaju nužno stavove i mišljenja uredništva i izdavača.

Izdavanje ovog časopisa financirano je novcem dobivenim na natječaju za studentske projekte Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu te sredstvima koja je ustupio Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Redakcija časopisa Pro tempore iskreno zahvaljuje Odsjeku na financijskoj podršci.

Časopis se ne naplaćuje.

Adresa uredništva

Odsjek za povijest
(za: Uredništvo Pro tempore)
Filozofski fakultet Sveučilišta u
Zagrebu
Ivana Lučića 3, 10 000 Zagreb

Kontakt

casopis.protempore@gmail.com

Web-stranica

<https://protempore.ffzg.unizg.hr/>